

เพื่อให้นักเรียนรู้จักวิธีการค้นคว้าด้วยตนเอง และประการที่สี่ จัดเพื่อให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้นักู้จักการอ่าน การคิดและการตัดสินใจ สำหรับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 166) เชื่อว่า กิจกรรมการใช้ห้องสมุด เป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนิสัยรักการอ่านแก่นักเรียน ให้นักเรียนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้นักู้จักค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีคณะกรรมการและคณะทำงาน ครูที่ปรึกษากิจกรรมห้องสมุดควรให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับห้องสมุด เช่น การแนะนำหนังสือ การเล่นนิทาน การเสนอหนังสือใหม่ ในการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน อาจจะจัดให้มีการเลือกตั้งคณะทำงานเป็นคณะ หรือเลือกหัวหน้าขึ้นมาก่อนแล้วหัวหน้าเลือกคณะทำงานก็ได้

จากแนวความคิดข้างต้น พอสรุปได้ว่า กิจกรรมการใช้ห้องสมุด เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่วนการดำเนินงานของห้องสมุดนั้น ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมโดยการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการห้องสมุด มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบและบริการอื่น ๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมอื่น ๆ ของห้องสมุด เช่น กิจกรรมช่วยสอนหนังสือบ้าง กิจกรรมแนะนำหนังสือใหม่ กิจกรรมบริการความรู้ เป็นต้น

6.2.4 กิจกรรมการจัดนิทรรศการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2526 : 303-304) ให้ความหมายของการจัดนิทรรศการว่า การจัดนิทรรศการ หมายถึง การนำวัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนหลายอย่าง เช่น ของจริง หุ่นจำลอง รูปภาพ ป้ายนิเทศ และใสตทัศน์อุปกรณ์ มาจัดแสดงให้เห็นลำดับความเป็นมาหรือลำดับขั้นตอนของเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือสามารถสรุปทบทวนเรื่องราวนั้น ๆ ได้โดยง่าย สะดวก ประหยัด เวลา และช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนได้หลาย ๆ ด้าน และถ้าให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมด้วยมากแล้ว ก็จะเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีอย่างยิ่ง สำหรับหลักในการจัดนิทรรศการ เพื่อเป็นกิจกรรมการเรียนการสอน จะต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ว่าจะจัดนิทรรศการอะไร จัดทำไม เพื่ออะไร และจัดให้ใครดู
- 2) กำหนดขอบเขตของการจัดนิทรรศการ ทั้งในด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ วัน และเวลา

3) แบ่งงานให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดมากที่สุด โดยแบ่งงานให้ผู้เรียนไปจัดทำหรือรับผิดชอบเป็นกลุ่ม ๆ แล้วผู้สอนคอยติดตามเป็นระยะ ๆ

4) จัดให้มีการประเมินผลการจัดนิทรรศการด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้แบบสอบถาม แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ เป็นต้น

เปรี๊ยะ กุมุท (2535 : 1 - 5) ได้พูดถึง การจัดนิทรรศการ ไว้ว่า ในปัจจุบันนี้ นิทรรศการเป็นเครื่องมือสื่อสาร ที่มีบทบาทและอิทธิพลมากขึ้นทุกขณะ ทั้งในด้านการศึกษาวិทยาศาสตร์ ธุรกิจ สังคม การเมือง การอุตสาหกรรม และสถาบัน องค์การ หน่วยงานเป็นอันมากได้ใช้เทคนิคนิทรรศการสำหรับให้ความรู้ ชักชวนจูงใจ กระตุ้น และปลุกกระตมในหลายรูปแบบ นิทรรศการที่นิยมใช้กันอยู่ขณะนี้ จำแนกออกเป็น 3 แบบ คือ

1) นิทรรศการถาวร เป็นแบบที่จัดอยู่ในพิพิธภัณฑ์เป็นส่วนใหญ่ หรือในบางส่วนของหอศิลป์ ถือว่าเป็นที่รวบรวมและจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะวัตถุสิ่งของที่แสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และศิลปะ ที่ว่าจัดอย่างถาวรนั้น เพราะมักจัดอยู่ ณ ที่นั้นแห่งเดียวเป็นเวลาครั้งละนาน ๆ หรือตลอดไป

2) นิทรรศการชั่วคราว เป็นการจัดแสดงเรื่องราวเฉพาะกิจในโอกาสพิเศษบางโอกาส เพื่อแสดงวัตถุหรือสิ่งที่เพิ่งสะสมมาได้ใหม่ ๆ หรือในหัวข้อที่ประชาชนบางกลุ่มสนใจ

3) นิทรรศการเคลื่อนที่ นิทรรศการแบบนี้ เป็นแบบที่ใหม่กว่านิทรรศการชั่วคราว เพิ่งจะเริ่มนิยมเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ส่วนที่ดีประการสำคัญของนิทรรศการเคลื่อนที่ก็คือความสามารถในการเดินทางไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อพบประชาชน และดึงดูดความสนใจของคนเหล่านั้นให้มารวมกัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 51-52) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการจัดนิทรรศการว่า กิจกรรมการจัดนิทรรศการ เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อการเรียนการสอน เป็นการแสดงผลงานเพื่อสรุปบทเรียนเพื่อสร้างเสริมคุณธรรมคุณนิสัยให้เด็กเป็นคนมีระเบียบวินัยมีมารยาท ให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และฝึกฝนให้เด็กเป็นคนรู้จักการแก้ปัญหาด้วยตนเอง สำหรับ วัตถุประสงค์ของการจัดนิทรรศการ ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการดังต่อไปนี้ ประการที่หนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภูมิใจและชื่นชมผลงานของตนเองและเพื่อน ประการที่สอง เพื่อสรุปบทเรียนที่ได้เรียนมาแต่ละแผน ประการที่สาม เพื่อให้เด็กรู้จักวางแผนการทำงานร่วมกัน และรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และ ประการที่สี่ เพื่อให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ ส่วนขั้นตอนในการจัดกิจกรรมนิทรรศการมีดังต่อไปนี้

1) นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันวางแผนจัดนิทรรศการ โดยเตรียมการ ในการกำหนด จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และตั้งชื่อเรื่องการจัดนิทรรศการ กำหนดวัน เวลา สถานที่ ระยะเวลา การจัดนิทรรศการ เตรียมรวบรวมผลงาน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ การเชิญผู้ปกครอง ครู และนักเรียนชั้นอื่น ๆ ตลอดจนการบรรยายแนะนำผลงาน

2) การแบ่งงาน นักเรียนมอบหมายงานกันเองโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ครูต้องคอย เป็นที่เลี้ยงให้คำแนะนำตลอดเวลา เพื่อกระตุ้นให้กลุ่มรับผิดชอบทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด

3) การเตรียมตัวของครู ครูจะต้องเตรียมผลงานจากการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่ผ่านมา และวางแผนไว้ล่วงหน้า แล้วต้องประสานแนะนำประธานอย่างใกล้ชิด

4) การจัดนิทรรศการ นอกจากจัดผลงานของนักเรียนที่จะจัดแสดงไว้ให้พร้อม แล้ว ครูและนักเรียนควรเตรียมการการจัดนิทรรศการไว้ให้พร้อม โดยแบ่งหน้าที่ของนักเรียนเป็น ฝ่ายต่างๆ แล้วชักซ้อมเพื่อความเรียบร้อยของงาน

5) การประเมินผล สิ่งที่จะประเมินผลมีอยู่ 2 อย่าง คือ ประเมินเนื้อหา หรือ ผลงานว่าในการจัดครั้งนี้ตรงตามชื่อเรื่องหรือไม่ ได้ความรู้อะไรบ้าง และประเมินพฤติกรรม หรือ กระบวนการในการทำงานของนักเรียนว่ามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด

การจัดกิจกรรมนิทรรศการที่ยกมากล่าวข้างต้น เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อการเรียน การสอน เพื่อสร้างเสริมคุณธรรมให้กับนักเรียน และให้เด็กรู้จักทำงานร่วมกัน รับผิดชอบต่อ หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ ตลอดจนให้เด็กรู้จักวางแผนการทำงานร่วมกัน ซึ่งมีขั้นตอนในการฝึก คือ นักเรียนร่วมกันวางแผน การแบ่งงานกันทำ การเตรียมตัวของครู การ ดำเนินการจัดนิทรรศการ และการประเมินผล

6.2.5 กิจกรรมประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเสริมระบบประชาธิปไตย

วิรัช ฤทธิรัตนกุล (ม.ป.ป. : 5) ให้ความหมายของการประชาสัมพันธ์ว่า

การประชาสัมพันธ์ ก็คือ การเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างองค์การสถาบันกับกลุ่มประชาชน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหวังผลในด้านความร่วมมือและสนับสนุนจากประชาชน และกล่าวถึงความสำคัญ ของการประชาสัมพันธ์ในสังคมระบอบประชาธิปไตยว่า การประชาสัมพันธ์มีความสำคัญหรือมี บทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย เพราะการประชาสัมพันธ์ เป็นการติดต่อสื่อสารในระบบสองทางของสถาบัน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชน เช่น หน่วยงานของรัฐสื่อสารประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มประชาชน ซึ่งหลักการนี้มีส่วนสนับสนุน ประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก และ โรสส์ (Ross, 1977 : 6) ได้ให้ทัศนะว่า การประชาสัมพันธ์เป็น งานที่มุ่งในด้านการพัฒนาและธำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประชาชน การประชาสัมพันธ์

ที่ดี จึงต้องมีรากฐานอยู่ที่การกระทำต่อประชาชนและให้ประชาชนได้รู้เห็นในพฤติกรรมดังกล่าว ส่วน คัทลิป และเซนเตอร์ (Cutlip and Center, 1978 : 8) อธิบายว่า การประชาสัมพันธ์หมายถึง การติดต่อสื่อสารหรือการสื่อความหมาย และความคิดเห็นจากองค์การไปสู่ประชาชน รวมทั้งรับความคิดเห็นหรือประชามติที่ประชาชนมีต่อองค์การ โดยมุ่งที่จะสร้างและตอบสนองผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่ายระหว่างองค์การกับประชาชน ฉะนั้น การประชาสัมพันธ์จึงเป็นงานเชิงสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจอันดีแก่ประชาชน เพื่อสัมพันธ์ภาพ ความกลมเกลียวราบรื่นระหว่างองค์การกับกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ยังมีส่วนช่วยให้องค์การสามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกลมกลืนกับสังคมได้

เสนีย์ แดงวัง (2526 : 272-279) ได้พูดถึงงานประชาสัมพันธ์โรงเรียนว่า เป็นงานมุ่งที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับกลุ่มประชาชน เป็นการเผยแพร่ในกลุ่มประชาชนต่าง ๆ รู้จักโรงเรียนหรือสถาบัน มีความนิยมในเกียรติยศและสนับสนุนกิจการของโรงเรียนหรือสถาบัน และในขณะเดียวกันทางโรงเรียนหรือสถาบันจะได้ทราบถึงความคิดเห็นทัศนคติ ที่ประชาชนมีต่อโรงเรียนหรือสถานศึกษาอีกด้วย งานประชาสัมพันธ์โรงเรียนเป็นงานที่มุ่งสร้างประโยชน์ให้ทั้งสองฝ่ายและช่วยให้โรงเรียนกับประชาชนมีความสนิทสนมกันมากขึ้น สำหรับ สะอาด ตันศุภผล (2536 : 19) ให้ความเห็นว่า การประชาสัมพันธ์ คือ วิธีการของสถาบันอันมีแผนการ และการกระทำที่ต่อเนื่องกันในอันที่จะสร้างหรือให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประชาชน เพื่อให้สถาบันและกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ความเข้าใจและให้การสนับสนุนความร่วมมือซึ่งกันและกัน อันเป็นประโยชน์ในสถาบันนั้น ๆ ดำเนินงานไปได้ผลดีสมความมุ่งหมาย โดยมีประชาคมติเป็นแนวบรรทัดฐานสำคัญด้วย และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 165-166) กล่าวว่า กิจกรรมประชาสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการโฆษณา ชี้แจง แดลงข่าว หรืออาจเป็นการจัดรายการสารบันเทิงอื่น ๆ เพื่อให้ผู้อื่นทราบโดยการจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายโฆษณา ป้ายนิเทศ วารสาร หรือการออกอากาศโดยใช้เครื่องขยายเสียง ส่วนแนวทางในการจัดกิจกรรมต้องจัดในรูปคณะกรรมการ โดยการเลือกตั้งจากนักเรียนในโรงเรียน เช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ มีครูที่ปรึกษาคอยแนะนำชี้แจงการปฏิบัติงาน นอกจากนี้จะประชาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียนภายในโรงเรียน อาจจะจัดขึ้นระหว่างชุมชนหรือบ้านกับโรงเรียนด้วยก็ได้ จะทำให้บ้านและโรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเป็นอย่างสูง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า กิจกรรมประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเสริมระบบประชาธิปไตย เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการโฆษณา ชี้แจง แดลงข่าว เพื่อให้บุคคลอื่นทราบการ

ดำเนินการจัดกิจกรรมต้องดำเนินในรูปของคณะกรรมการเพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักการปฏิบัติงาน และประสานงานกับผู้อื่นตลอดจนเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน จะส่งผลให้นักเรียนด้วยกัน รู้จักปกครองตนเองแบบประชาธิปไตยเป็นการเตรียมตัวเป็นพลเมืองดีในอนาคต

6.2.6 กิจกรรมวันสำคัญ

กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 117-121) กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ของการจัดวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญตามประเพณีท้องถิ่น ก็เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญตามประเพณีท้องถิ่นได้ถูกต้องและนักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกันตลอดจนนักเรียนเห็นคุณค่าของวันสำคัญต่าง ๆ สำหรับวิธีการดำเนินงานจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) จัดตั้งคณะกรรมการนักเรียนจำนวนตามสมควร จัดแบ่งและมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา
 - 2) จัดงานในวันเวลาที่กำหนด
 - 3) ให้นักเรียนอภิปรายหรือรายงานเป็นกลุ่ม
 - 4) การประเมินผล โดยการสังเกตความตั้งใจ ความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน ดูจากผลการปฏิบัติงาน และสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออกในการร่วมสร้างสรรค์ทำกิจกรรม
- ยิ่ง ทศน์แก้ว (2534 : 34) ให้ทัศนะว่า กิจกรรมวันสำคัญเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มร่วมกับชุมชน ในวันสำคัญเกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตามลัทธิธรรมนิยมประเพณีกับเหตุการณ์ในอดีต จัดกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกได้รำลึกถึงความสำคัญของเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันมาฆบูชา วันจักรี วันฉัตรมงคล วันวิสาขบูชา วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ กิจกรรมที่ควรจัด เช่น การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การศึกษานอกสถานที่ การจัดนิทรรศการ การประกวด การทำบุญตักบาตร แต่ละวันจะมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้รำลึกถึงแตกต่างกัน แต่ทุกกิจกรรมจะต้องมีคณะกรรมการ ครูที่ปรึกษาร่วมกันปฏิบัติงานในรูปคณะกรรมการ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 167) ได้กล่าวถึง กิจกรรมวันสำคัญดังนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์ประจำชาติ และมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีที่สืบทอดมาช้านาน ดังนั้น ในทุกปีจึงมีวันสำคัญที่ประชาชนจะร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่ดั่งามให้คงอยู่สืบไป โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนจึงเป็นสถานที่สำคัญที่จะจัดกิจกรรมวันสำคัญ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่ชุมชน และปลูกฝังให้นักเรียนช่วยกันรักษาสิ่งที่ดั่งามไว้ และได้

กำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมวันสำคัญไว้ว่า กิจกรรมวันสำคัญ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มร่วมกับชุมชนในวันสำคัญเกี่ยวกับ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตามลัทธิธรรมนิยมประเพณีเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีต เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันจักรี วันสงกรานต์ วันมาฆบูชา ฯลฯ กิจกรรมที่จัด เช่น การเชิญวิทยากรมาบรรยาย การจัดนิทรรศการ การประกวด การศึกษานอกสถานที่ สำหรับการจัดกิจกรรมจะต้องมี คณะกรรมการ และมีครูที่ปรึกษาาร่วมกันปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ

กิจกรรมที่สำคัญที่ยกมากล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้ฝึกฝนการทำงานด้วยกระบวนการกลุ่มร่วมกับชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการที่ฝึกนักเรียนให้มีความเข้าใจอย่างแท้จริง เกี่ยวกับระบบประชาธิปไตยทั้งด้านทฤษฎี และทางปฏิบัติ

6.2.7 กิจกรรมการแข่งขันกีฬา

กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 142-143) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน ก็เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้มีโอกาสร่วมแข่งขันกีฬา มีทักษะทางกีฬาทั้งประเภทบุคคลและประเภททีม ให้น้ำใจเป็นนักกีฬา และทำงานมีความรับผิดชอบร่วมกันเป็นหมู่คณะ สำหรับวิธีดำเนินการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน จะต้องดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ตั้งคณะกรรมการขึ้นโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา
- 2) ประชุมคณะกรรมการแบ่งหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ และมอบหมายหน้าที่
- 3) คณะกรรมการวางโครงการเสนอผู้บริหาร และขออนุมัติ
- 4) จัดแบ่งนักเรียนทั้งโรงเรียนออกเป็นกลุ่มดี
- 5) ดำเนินการแข่งขันตามกำหนดเวลา และแผนงานที่วางไว้
- 6) การประเมินผล

จรรยา แก่นวงษ์คำ (2524 : 20) ให้ความเห็นว่า การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพลศึกษาในโรงเรียน เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนนำประสบการณ์การเรียนรู้พลศึกษา ในชั้นเรียนในด้านความรู้ ทักษะ และความมีน้ำใจนักกีฬามาแสดงออก การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียนช่วยให้โครงการพลศึกษาในโรงเรียนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สำหรับจุดมุ่งหมายการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน ก็เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่สนุกสนาน ให้นักเรียนปรับปรุงตัวเองอยู่เสมอ ให้ออกกำลังกายให้พอเหมาะ ให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้นักเรียนมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้ถอย ให้ความสามัคคีและให้มีลักษณะผู้นำผู้ตามที่ดีในสังคม

ประชาธิปไตย ส่วน ไพบรจณ์ นาคะสุวรรณ และ วันนอร์ มะทา (2528 : 9) กล่าวไว้ว่า ลักษณะของการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาไว้ว่าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับกีฬา รวมถึงการแข่งขันกีฬาระหว่างนักเรียนในโรงเรียน และระหว่างโรงเรียน การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียนนั้น จะต้องให้นักเรียนเข้าใจว่าเป็นการแข่งขันเพื่อนำใจของนักกีฬา และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 168) ได้กล่าวถึงลักษณะการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาและแนวทางในการจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาว่า การแข่งขันกีฬาเป็นการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนรู้จักการวางแผนงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกให้รู้จักการเคารพต่อกฎข้อบังคับของการแข่งขัน ให้รู้จักแพ้ ชนะ และรู้จักอภัย เคารพสิทธิของผู้อื่นและรู้จักหน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้มีวัตถุประสงค์ตามเนื้อหาวิชาพลศึกษา คือ เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้เรียนมาแล้วในหลักสูตรนำมาใช้เพื่อการออกกำลังกายสนุกสนานรื่นเริงในสภาพการณ์จริง

จึงเห็นได้ว่ากิจกรรมการแข่งขันกีฬาเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดทำ และให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้มากที่สุด เพราะจะเป็นการฝึกการมีน้ำใจเป็นนักกีฬาทั้งผู้เล่นกีฬาและผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาฝึกความรับผิดชอบ รักษากฎกติกา ครูอาจารย์ จึงต้องร่วมงานอย่างใกล้ชิดกับนักเรียนในโรงเรียน เป็นการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

6.2.8 กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่

กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 30 - 31) ได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคารสถานที่ และแหล่งบริการต่าง ๆ ของโรงเรียนไว้ดังนี้ เพื่อให้นักเรียนรู้จักใช้ และดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียน อาคารสถานที่และแหล่งบริการต่าง ๆ ได้เพื่อฝึกนักเรียนให้รู้จักทำงานด้วยตัวเอง ตลอดจนรับผิดชอบงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย สำหรับวิธีดำเนินการจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) จัดตั้งคณะกรรมการนักเรียนร่วมกันรับผิดชอบ
- 2) จัดตั้งกรรมการดูแลรักษาความสะอาดอาคารสถานที่
- 3) โรงเรียนจัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ การทำความสะอาดส่วนรวมให้
- 4) การปฏิบัติงานประจำวันของนักเรียน
- 5) การประเมินผล โดยการสังเกตการปฏิบัติงานของคณะกรรมการนักเรียน

สังเกตกระบวนการทำงานของนักเรียนที่ได้รับมอบหมายและตรวจสอบรายงานผลการตรวจของคณะกรรมการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2526: 271) ได้กล่าวถึง การทำความสะอาด อาคารสถานที่ไว้ดังนี้ อาคารสถานที่ที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้โรงเรียนดำเนินงานไปได้ โดยสะดวก อาคารสถานที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินงานของโรงเรียน สภาพบริเวณโรงเรียน โดยทั่ว ๆ ไป ขาดการดูแลเอาใจใส่ทำให้เกิดสภาพที่ทรุดโทรมสกปรกไม่เป็นระเบียบ จำเป็นต้อง ได้รับการแก้ไขและปรับปรุงโดยมีคณะกรรมการนักเรียนร่วมกันรับผิดชอบ สำหรับวัตถุประสงค์ ของการจัดกิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ ก็เพื่อกระตุ้นพลังการทำงานร่วมกันของ นักเรียน ก่อให้เกิดความรักหมู่คณะและสถานที่ เพื่อให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องจัดกิจกรรม นี้ฝึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ฝึกการวางแผนในการทำงานของผู้จัดดำเนินงานและ ผู้ร่วมทำกิจกรรม และเพื่อให้เกิดสภาพความสะอาดภายในโรงเรียน ส่วนสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 ก : 120) ได้อธิบายให้เห็นถึงความสำคัญในการรักษาความ สะอาดอาคารสถานที่ และให้แนวทางในการจัดกิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ไว้ว่า การ ทำความสะอาดอาคารสถานที่โรงเรียนควรมอบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนี้ เพราะ เป็นการฝึกให้เด็กทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบงานที่ตนได้รับมอบหมาย ในการทำความสะอาด ชั้นเรียนครูควรมอบให้แต่ละกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบหมุนเวียนกันไปเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ ทำงาน ในการฝึกให้มีกิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ โรงเรียนต้องมุ่งเน้นคุณสมบัติที่ ต้องการ คือ ประการแรก ความรับผิดชอบต่อ ประการที่สอง นิยรักความสะอาด ประการที่สาม ความมุ่งมั่นในการทำงาน และประการสุดท้าย วิถีชีวิตประชาธิปไตยในด้านความร่วมมือในการ ทำงาน

การทำมาความสะอาดอาคารสถานที่ ที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า เป็นกิจกรรมที่ โรงเรียนมอบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน มุ่งเน้นคุณสมบัติที่ต้องการ คือ ความ รับผิดชอบต่อ นิยรักความสะอาด ความมุ่งมั่นในการทำงาน และวิถีชีวิตประชาธิปไตย

6.2.9 กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรม

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2525 : 1) กล่าวถึง ความสำคัญของการอยู่ ค่ายพักแรมไว้ว่า ในสภาพการณ์ปัจจุบัน สิ่งแวดล้อม ภาวะเศรษฐกิจและระบบสังคม ทำให้คน เห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ของสังคม เป็นเหตุให้สังคมเสื่อมลง ดังนั้น จึงจำเป็นต้อง หาวิธีการที่ทำให้คนรับผิดชอบต่อสังคม สามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน รู้จักทำงานร่วมกัน ด้วยความสามัคคี และรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทั้งในระดับที่เป็นบุคคลในกลุ่มสมาชิกของสถาบันและ หน่วยงานของสังคมโดยส่วนรวม การอยู่ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้เกิดความเห็นอก

เห็นใจกัน เห็นประโยชน์ของส่วนรวมและช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาที่กล่าวมา
ได้ และ นาง พรพมา (2525 : 50) กล่าวว่า กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถ
สร้างเสริมคุณสมบัติในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม ความสามัคคี และความรับผิดชอบร่วมกัน
ได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ประการแรก กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง จึงสามารถ
พัฒนาและเปลี่ยนแปลงบุคลิกอุปนิสัยของชาวค่ายได้ ประการที่สอง กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรม
เป็นการใช้ชีวิตกลางแจ้ง ท่ามกลางธรรมชาติจึงช่วยพัฒนาด้านร่างกาย ประการที่สาม กิจกรรม
การอยู่ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดให้เยาวชนเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งปลูกฝังให้เด็กอยู่
ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตย ฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และรู้จักช่วยเหลือตนเอง
ประการที่สี่ กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมเป็นที่รวมของเยาวชนจากหลายครอบครัว ต่างฐานะ
ต่างศาสนา จึงเป็นการฝึกการปรับตัวและการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น และประการสุดท้าย กิจกรรมการ
อยู่ค่ายพักแรมทำให้เกิดความประทับใจแก่เยาวชนในสิ่งที่ดี จะสามารถช่วยในการเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมของเยาวชนได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2533 : 17) ได้พูดถึงเรื่องของการอยู่ค่ายพักแรมไว้ดังนี้
การอยู่ค่ายพักแรม เป็นกิจกรรมหนึ่งในการเรียนการสอนลูกเสือ เนตรนารี และยุวกาชาด เป็น
การฝึกประสบการณ์ใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มให้รู้จักแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อ
การอยู่รอดในสังคม เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะก้าวไปสู่ชีวิตจริงในอนาคต และเพื่อเป็นการ
เตรียมการสำหรับเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพของสังคม สำหรับวัตถุประสงค์ของการอยู่ค่ายพักแรม
ก็เพื่อฝึกการใช้ชีวิตกลางแจ้ง ฝึกการทำงานในระบบหมู่ ระบบกลุ่ม เพื่อฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม
การยอมรับระหว่างกันในหมู่คณะ ฝึกการรับผิดชอบต่อหน้าที่ในส่วนที่ตนได้รับมอบหมายเพื่อ
ความสำเร็จของส่วนรวม และการเข้าใจอยู่ร่วมกัน เรียนรู้ความต้องการของแต่ละคน ของกลุ่ม
และสิทธิของบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถม
ศึกษาแห่งชาติ (2531 : 167 - 168) ให้ทัศนะว่า กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมที่สำคัญ
อย่างหนึ่งให้คุณประโยชน์ต่อเยาวชน แต่การอยู่ค่ายพักแรมจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น ต้อง
อาศัยปัจจัยสำคัญ 5 ประการ คือ ประการแรก การจัดดำเนินการอยู่ค่ายพักแรม ประการที่สอง
ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ประการที่สาม สมาชิกหรือกลุ่มคนที่มารวมกันมากกว่า 2 คน ประการที่สี่
การใช้ชีวิตนอกเมืองหรือสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และประการสุดท้าย ช่วงเวลาที่ก่อให้เกิด
ประสบการณ์การเรียนรู้ และการอยู่ค่ายพักแรมจึงเป็นกิจกรรมพัฒนาการอย่างหนึ่ง มี
วัตถุประสงค์ในการจัด เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักการทำงานร่วมกับ

ผู้อื่น รู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมแวดล้อม และรู้จักรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย การดำเนินงาน ควรให้มีคณะกรรมการฝ่ายนั้นหนาการเป็นผู้รับผิดชอบ มีการประชุมวางแผนและแต่งตั้ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ

จากความคิดเห็นที่ได้กล่าวมา กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมเป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์แก่นักเรียน ในการดำเนินการจัดกิจกรรมจะต้องดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการจะประชุมวางแผนในการปฏิบัติงาน จะทำให้นักเรียนรู้จักปรับตัวเข้ากับ สิ่งแวดล้อม รู้จักรับผิดชอบงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อความสำเร็จของส่วนรวม และการ เข้าใจผู้อยู่ร่วมกัน เรียนรู้ความต้องการของแต่ละคนของกลุ่มและสิทธิบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐาน ของประชาธิปไตย

6.2.10 กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมสหกรณ์เป็นกิจกรรมที่วางรากฐานให้นักเรียนได้มีความรู้ ความ เข้าใจ มีทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับการสหกรณ์ ตั้งแต่ยังเรียนอยู่ในโรงเรียน นอกจากนี้การ จัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษา ยังเป็นการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในเรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะทำให้นักเรียนรู้จักสิทธิและหน้าที่รู้จักทำงานเพื่อพัฒนา หองถิ่น นอกจากนี้กิจกรรมสหกรณ์ยังเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิต ประชาธิปไตยอีกด้วย เนื่องจากเป็นวิธีการที่จะใช้ระบบกลุ่มในการดำเนินการ รวมทั้งระบบ สหกรณ์ยังปลูกฝังคุณสมบัติที่พึงประสงค์ให้แก่แก่นักเรียนด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

ฉัตรชัย สารเศวต (2534 : 24) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมสหกรณ์ใน โรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสหกรณ์ซึ่งได้จัดขึ้นในโรงเรียนตามประเภทต่าง ๆ ของการสหกรณ์ อาจเป็นรูปแบบสหกรณ์ที่สมบูรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์หรือไม่สมบูรณ์ก็ได้ การดำเนินการโครงการกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน มีขั้นตอนดังนี้

- 1) สสำรวจข้อมูลและความพร้อม
- 2) แต่งตั้งคณะกรรมการทำงานโครงการกิจกรรมสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย บุคคลดังต่อไปนี้

- นักเรียนที่เป็นสมาชิกได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่เป็นกรรมการ ดำเนินงาน
- ตัวแทนคณะครูเป็นที่ปรึกษาและตรวจสอบบัญชี
- ตัวแทนกรรมการศึกษาเป็นที่ปรึกษา

- ผู้สนใจอื่น ๆ ในท้องถิ่นเป็นกรรมการที่ปรึกษา
- ให้คณะกรรมการดำเนินการคัดเลือกสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถ ความซื่อสัตย์สุจริตเหมาะสมแก่หน้าที่เสนอหัวหน้าสถานศึกษาเพื่อให้หัวหน้าสถานศึกษาเป็นผู้แต่งตั้งเป็นผู้จัดการ 1 คน

- คณะกรรมการดำเนินการคัดเลือกสมาชิก เป็นเหรียญกษาปณ์ 1 คน
- คณะกรรมการดำเนินการคัดเลือกสมาชิก เป็นนายทะเบียน 1 คน
- คณะกรรมการดำเนินการคัดเลือกสมาชิก เป็นประชาสัมพันธ์ 1 คน

3) ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน

หลังจากแต่งตั้งคณะกรรมการกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนแล้วโรงเรียนได้นัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาวางแผนจัดการเรื่องสำคัญ การประชุมร่วมกันพิจารณา ดังนี้

- 3.1) กำหนดนโยบาย
- 3.2) วิธีการและรูปแบบในการจัดการ
- 3.3) พิจารณาตัวบุคคลรับผิดชอบ
- 3.4) กำหนดราคาสินค้า
- 3.5) เรื่องอื่น ๆ ที่เป็นประเด็นในถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่

4) ประชุมผู้ปกครอง ครู และนักเรียน

การดำเนินงานในขั้นนี้ เพื่อชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้ทราบที่สำคัญที่สุดก็คือ เพื่อทางโรงเรียนจะได้ขอความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ให้ช่วยสนับสนุนหรือปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเพื่อให้โครงการกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียนดำเนินไปด้วยความราบรื่น

5) การเตรียมดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนจะเตรียมการในเรื่องต่าง ๆ โดยคำนึงถึงสภาพของโรงเรียน ดังนี้

- 5.1) สถานที่
- 5.2) อุปกรณ์เครื่องใช้
- 5.3) การโฆษณา จูงใจ ให้บริการ วิธีดำเนินการต่าง ๆ ของสหกรณ์
- 5.4) กำหนดตัวบุคคลที่มาทำงานในสหกรณ์แต่ละวันอย่างชัดเจน
- 5.5) กำหนดเวลาบริการ กำหนดตอนเช้าก่อนเข้าเรียน เวลารับประทานอาหารกลางวันและตอนเย็น

5.6) การทำบัญชี ซึ่งนับว่าเป็นหัวใจสหกรณ์ จะต้องใช้ความรอบคอบให้เป็นปัจจุบันและถูกต้อง การเปิดบัญชีของเจ้าหน้าที่แต่ละครั้งลงชื่ออย่างถูกต้อง

5.7) การซื้อสินค้าลงบัญชีให้ถูกต้อง การตรวจสอบคุณภาพของสินค้าต้องทำอย่างรอบคอบเป็นมาตรฐาน

5.8) การงบบุคลากรปีละครั้งก่อนประชุมใหญ่ทุกปี

6) การดำเนินงานและปรับปรุงแก้ไขโครงการ

หลังจากที่โรงเรียนได้เตรียมการทุกอย่างเรียบร้อยแล้วก็มีปฏิบัติ จะพบปัญหาไม่มากนักน้อยก็นำปัญหานั้นมาแก้ไขทันที ปัญหาและอุปสรรคใดถ้าสุดท้ายที่โรงเรียนจะแก้ไขได้ก็นำไปปรึกษาหารือคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อให้ยุติแล้วโรงเรียนก็นำมาทดลองปฏิบัติจัดทำและปรับปรุงใช้

ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์โรงเรียน

1) นักเรียนมีความรู้และทักษะในการเรียนรู้ระบบสหกรณ์เพราะได้ปฏิบัติจริง

2) นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยอาศัยวิธีการของสหกรณ์

3) นักเรียนมีความเข้าใจหลักสหกรณ์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

4) นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสหกรณ์โดยการปฏิบัติจริง เช่น เพิ่มพูนความสามารถในการค้าขายและธุรกิจให้นักเรียน

5) นักเรียนได้พัฒนาลักษณะนิสัย รู้จักพึ่งตนเอง ซื่อสัตย์และร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการตอบสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

6) นักเรียนได้นำกิจกรรมนี้ไปใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่นในแผนงานกิจกรรมนักเรียน คือ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยและกิจกรรมการจัดอาหารกลางวัน

7) การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน เป็นการเผยแพร่แนวคิดของสหกรณ์ไปสู่ชุมชน พฤติกรรมของนักเรียนที่เห็นได้ชัด ได้แก่ มีระเบียบวินัย มีวิถีชีวิตประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบ รู้จักร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักปกครองตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530 : 29 - 31)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า กิจกรรมสหกรณ์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้กับนักเรียน ทั้ง 3 ด้าน คือ คารวธรรม สามัคคีธรรม และ ปัญญาธรรม นอกจากนั้นยังเป็นการปลูกฝังระบบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนในชั้นต้นคนการดำเนินงานอีกด้วย

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาตามรูปแบบการจัดของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดกิจกรรม ครูทุกคนจะต้องดำเนินการจัดให้บรรลุเป้าประสงค์ของการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะปัญหาที่นักวิชาการได้สรุปไว้ในเอกสารตำราและวิจัยต่าง ๆ เพื่อศึกษาและเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการจัดกิจกรรมอันจะเป็นการนำไปสู่การพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียน เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพในสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

7. บทบาทของครูโรงเรียนประถมศึกษากับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังนักเรียนให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยได้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้ใกล้ชิดกับนักเรียนตลอดทั้งวัน ดังนั้น ครูจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยเป็นอย่างดี และจะต้องปฏิบัติตนให้มีลักษณะแบบประชาธิปไตย ครรชิต เมืองทอง (2536 : 45 - 49 อ้างถึงใน สัญญา สุวรรณโพธิ์, 2537 : 28) กล่าวถึง บทบาทของครูในการส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตย ไว้ดังนี้

- 1) ครูควรมีความรู้ในเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ สามารถปลูกฝังโดยใช้กิจกรรมประกอบการสอน สถานการณ์จำลอง หรือจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย
- 2) ครูต้องมีพฤติกรรมและบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ลักษณะของครูที่เป็นประชาธิปไตย คือ เคารพกฎหมายหรือกฎข้อบังคับของโรงเรียน ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อสังคม ใฝ่หาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 3) ครูควรสร้างสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน และจะต้องจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้เป็นแบบประชาธิปไตย
- 4) ครูต้องใช้วิธีการสอนแบบประชาธิปไตย ให้เสรีภาพโดยการให้เด็กผู้จักการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย โดยใช้วิธีการสอนแบบสืบสวนสอบสวน การสอนแบบแก้ปัญหา การสอนแบบวิทยาศาสตร์ การสอนแบบทดลอง เป็นต้น
- 5) ครูควรนำเอาเหตุการณ์ในปัจจุบันที่เป็นปัญหามาสนทนากับนักเรียน และครูควรส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักกระบวนการกลุ่ม ฝึกการเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี

6) ครูต้องปลูกฝังการทำงานแบบประชาธิปไตยให้กับนักเรียน เช่น คิดร่วมกัน อภิปรายร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ตัดสินปัญหาและประเมินผลงานร่วมกัน

สำหรับ ครูทอง ชนบท (2534 : 12-13) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของครูในการสร้างเสริมและปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนไว้ดังนี้ ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์และพัฒนาระบบประชาธิปไตย เพราะเป็นผู้ให้การศึกษา รวมทั้งการฝึกอบรมในแง่ของวัฒนธรรมประเพณีต่อนักเรียนซึ่งจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นพลเมืองของประเทศต่อไปในอนาคต ทั้งนี้จะต้องขึ้นอยู่กับลักษณะ 3 ด้านของครู คือ

ด้านที่ 1 ตัวครู ครูจะต้องสร้างบุคลิกภาพของนักประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับตัวเองเสียก่อน และต้องละทิ้งความคิดความเชื่อแบบอนุรักษนิยมหรือเผด็จการทิ้งเสีย

ด้านที่ 2 การสอน บรรยายภาควิชาการเรียนการสอนควรเป็นไปอย่างสบายที่สุด นักเรียนรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในบทเรียนอย่างแท้จริง

ด้านที่ 3 การปกครอง ครูควรให้ผู้แทนนักเรียนมีส่วนร่วมพิจารณาวางกฎระเบียบที่ใช้บังคับในโรงเรียนกับฝ่ายครูด้วย อันจะช่วยให้อุปกรณ์ที่ออกมานั้นไม่แข็งกระด้าง จนทำให้นักเรียนรู้สึกอึดอัดหรือปฏิบัติไม่ได้

นอกจากนั้น ทิศนา แชมมณี (2536 : 59-62) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อฝึกพฤติกรรมประชาธิปไตยว่า ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนมาเป็นบทบาทของผู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ หรืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) โดยมีบทบาทที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1) บทบาทในการเตรียมการสอน โดยการทำความเข้าใจเนื้อหาที่จะสอนอย่างดี และหาวิธีการสอนและวางขั้นตอนในการสอนให้เหมาะสมและละเอียดรอบคอบ รวมทั้งการเตรียมอุปกรณ์การสอนให้พร้อมที่จะนำไปใช้

2) บทบาทในการดำเนินกิจกรรมการสอน ครูควรช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียน โดยมีบทบาทดังนี้

- 2.1) สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 2.2) รับฟังและสนับสนุน ส่งเสริมผู้เรียนให้มีกำลังใจที่จะเรียนรู้
- 2.3) เปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนโดย

ทั่วถึงกัน

- 2.4) อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้กลุ่มดำเนินงานไปได้อย่างรวดเร็ว

- 2.5) แสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนตามวาระ และโอกาสที่เหมาะสม
- 2.6) สนับสนุน ส่งเสริม และนำทางให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีวิเคราะห์พฤติกรรม การเรียนรู้
- 2.7) ช่วยเชื่อมโยงความคิดเห็นของผู้เรียนและสรุปผลการเรียนรู้รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำการเรียนรู้ไปใช้
- 2.8) ควบคุมกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้
- 3) บทบาทในการติดตามผลการสอน การเรียนรู้จะเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก หากผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นถือเป็นความรับผิดชอบของครูที่จะต้องประเมินผลการสอนของตน รวมทั้งการติดตามดูผลการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 4) คุณสมบัติบางประการที่จำเป็นสำหรับครู
- 4.1) ความเป็นนักประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้างเคารพฟังและพิจารณาความคิดเห็นของผู้เรียน โดยไม่ยึดถือในความคิดเห็นของตนว่าถูกต้องเสมอและพยายามใช้อำนาจหรือหาวิธีการใด ๆ อันเป็นการข่มขู่หรือบังคับให้ผู้เรียนเชื่อคล้อยตามความคิดเห็นของตน
- 4.2) เข้าใจและยอมรับในตัวบุคคล โดยมีความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ด่วนตัดสินคนอย่างผิวเผิน หรือประเมินคุณค่าผู้เรียนโดยไม่จำเป็น
- 4.3) ความเป็นมิตร เป็นกันเองกับผู้เรียน
- 4.4) มีความอดทน และเต็มใจช่วยเหลือผู้เรียนอยู่เสมอ

อีเบนสตี (Ebenstien, 1962 : 143) ได้พูดถึง การจัดการสอนเพื่อสร้างเสริมและปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน ครูควรดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) การเรียนการสอนทุกกิจกรรม ครูและนักเรียนต้องพิจารณาหาทางเลือก มีการประเมินผลงานร่วมกัน และร่วมกันปรับปรุงแก้ไขผลงานให้ดียิ่งขึ้น และสำเร็จตามเป้าหมาย
- 2) ครูต้องตั้งใจไว้เสมอว่า ในการฝึกอบรมนักเรียนนั้นต้องมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนฝึกตนเองได้ด้วยตนเองมากที่สุด เพื่อให้นักเรียนพึ่งตนเองได้
- 3) ในกระบวนการเรียนการสอน ครูต้องถือว่าครูกับเด็กร่วมฝึกฝนอบรมตนเองทั้งสองฝ่าย
- 4) ทุกกิจกรรมก่อนที่จะร่วมกันกระทำ ครูต้องชี้แนะให้ร่วมกันคิดไปในทางที่มีประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเสมอ วัดคุณค่าผลงานของหมู่คณะมากกว่าผลงานของบุคคล

5) ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนพูดมากกว่าที่ครูจะพูดให้ฟัง เพื่อฝึกให้นักเรียนมีความกล้า และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

6) ครูต้องส่งเสริมให้นักเรียนพูดแต่ความจริง ในสิ่งที่พิสูจน์ได้ในสิ่งที่ประโชยชน์ และทุกคนยอมรับได้ อันเป็นการพูดเพื่อประชาธิปไตยโดยแท้

7) ทุกกิจกรรมควรให้นักเรียนได้กระทำร่วมกันกับครู ให้นักเรียนได้สร้างสรรค์ผลงานของตนด้วยความคิดความเข้าใจของตน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531: 14) กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทของครูในการใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ควรปฏิบัติ ดังนี้

1) ให้โอกาสสมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน ตลอดจนปฏิบัติงานร่วมกับนักเรียนในงานที่ครูพิจารณาเห็นว่าควรจะเข้าร่วมกระทำด้วยเสมือนหนึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มคนหนึ่ง

2) ลดบทบาทของการเป็นผู้รู้ ผู้สอน ผู้บอกความรู้ ที่เคยทำมาแต่เดิมลงให้มากที่สุด ทำตนเสมือนเป็นผู้กำกับการแสดงเท่านั้น ส่วนการแสดงปล่อยให้บทบาทของนักเรียนแต่ละคน

3) กระตุ้นให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานภายในกลุ่มตลอดเวลาและให้ในที่ประชุมกลุ่มร่วมกันตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ กันเอง โดยครูไม่เป็นผู้ตัดสินใจเอง เว้นแต่นักเรียนจะตัดสินใจผิดพลาด

4) ในกรณีที่ประชุมของนักเรียนลงมติที่จะทำงาน หรือสร้างข้อตกลงร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งที่อยู่ในกรอบ ครูจะต้องยอมรับในมตินั้นไปสู่วิปฏิบัติจริงให้ได้

5) พยายามสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนด้วยความจริงใจ และใช้เทคนิคต่าง ๆ ของกระบวนการกลุ่มเพื่อฝึกให้นักเรียนปกครองกันเองได้

จากแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้น บทบาทของครูอาจารย์กับการส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย กล่าวโดยสรุป ครูจะต้องมีความรู้ในเรื่องของประชาธิปไตยเป็นยอดดี มีพฤติกรรมบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย ใช้วิธีการสอนแบบประชาธิปไตย และจะต้องสอนโดยใช้วิธีการกระบวนการกลุ่มเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่มฝึกให้นักเรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย คือ วิถีชีวิตประชาธิปไตย ได้แก่ คารวธรรม สามัคคีธรรมและบัญญัติธรรม และฝึกการทำงานตามระบบประชาธิปไตย อันเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียน ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ดังนี้

เขาวพา เดชะคุปต์ (2514 : 241) ได้ทำการศึกษาทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษาโดยสร้างแบบตัวอย่างทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษาให้เป็นแนวทางสำหรับครูและผู้สนใจนำไปจัดการเรียนการสอนและสร้างบทเรียนนำไปทดลองใช้สอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5, 6 และปรากฏผลว่า สามารถใช้กับนักเรียนที่มีระดับอายุและความสามารถที่แตกต่างกันได้จริง และพบว่าการเรียนการสอนตามทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์นี้จะได้รับความรู้ ได้ฝึกทักษะ ปลูกฝังทัศนคติและค่านิยม ส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนและส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้แบบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับผลการทดลองของ สมาน สายสุข (2525 : 65) ที่ทำการทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนโดยใช้โปรแกรมการฝึกกิจกรรมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มมีพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนสูงกว่าก่อนการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพบว่านักเรียนที่ฝึกกิจกรรมกลุ่มมีการพัฒนาพฤติกรรมกล้าแสดงออกในชั้นเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบรรยาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดนอกชั้นเรียน จุไร ลียามาศ (2500 : 75) ได้กล่าวถึงสถานักเรียนไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน” ว่า... สถานักเรียนเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการส่งเสริมประชาธิปไตยและเป็นเสมือนอุปกรณ์ที่จะช่วยในการปกครองโรงเรียน เพราะการจัดสถานักเรียนมีความประสงค์ที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองโรงเรียน เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักรับผิดชอบเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุด คือฝึกให้เด็กรู้จักปกครองแบบ

ประชาธิปไตย เพื่อเป็นการเตรียมตัวเด็กให้เป็นพลเมืองดี... กิจกรรมสภานักเรียนเป็นกิจกรรมหนึ่งของกิจกรรมนักเรียนซึ่งยังมีปัญหาและอุปสรรคในการจัด ปิยวดี ศิริงคะเปาระ (2522 : 82) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อสำรวจปัญหาและความต้องการ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูใหญ่ ครู และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 500 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือพบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ผู้บริหารและครูจัดขึ้นเอง นักเรียนไม่ทราบวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานที่แน่ชัดนักเรียนจึงไม่เห็นความสำคัญ เมื่อจัดกิจกรรมแล้วไม่มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ และมีปัญหาในเรื่องการเงิน เวลา อุปกรณ์และสถานที่ และ งานวิจัยของ วสันต์ พรหมมาบุญ (2522 : 168 - 227) เรื่อง โปรแกรมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาใน กรุงเทพมหานคร ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 2 กลุ่ม คือ อาจารย์และนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมนักเรียน คือ ครูบางคนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร นักเรียนไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมเสริมหลักสูตร เวลาและอุปกรณ์ไม่พอ นอกจากนั้นผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญ ข้อเสนอแนะได้เสนอแนะด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การเตรียมการ ควรมีการประชุมของผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง วางแผนจัดกิจกรรมชี้แจงวัตถุประสงค์ การดำเนินงานและขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย แจ้งให้นักเรียนทราบวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน พร้อมทั้งจัดเตรียมงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ และบุคลากร
- 2) การดำเนินการ ควรให้นักเรียนร่วมวางแผน คณะกรรมการนักเรียนแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น มีการประสานงานอย่างใกล้ชิด ทั้งฝ่ายวิชาการ อาจารย์ฝ่ายกิจกรรมนักเรียน
- 3) การประเมินผล ควรประเมินผลทุกครั้งหรืออย่างน้อยควรประเมินผลเป็นระยะ ๆ ผู้ประเมินผลร่วมกันประเมินทุกฝ่าย โดยประเมินด้านวัตถุประสงค์ วิธีการจัดจำนวนผู้เข้าร่วม กิจกรรม เวลา สถานที่ คุณค่าที่ได้รับประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม และหลังจากประเมินผลแล้วต้องแจ้งให้สมาชิกทราบ และบันทึกเป็นหลักฐานเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

ใน ปี พ.ศ. 2524 พระพงษ์ ศรีเหนียง (2524 : 90 - 92) ได้ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนโรงเรียนบ้านพุ่มม่วง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4, 5 และ 6 จำนวน 100 คน โดยใช้แบบสำรวจความคิดรวบยอดเกี่ยวกับ

พลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย 8 ลักษณะ จำนวน 30 สถานการณ์ พบว่าจำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยสูงกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่คุณลักษณะต่อไปนี้ คือ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ การมีวินัยในตนเอง การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การยอมรับในเหตุผล ความคิดเห็นรอบคอบใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่คาดหวังไว้ ได้แก่ คุณลักษณะการใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจ และความคิดเห็นต่ำกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ คุณลักษณะการเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยได้เสนอแนะสำหรับครูทั่วไปดังนี้

1) เพื่อให้การปลูกฝังประชาธิปไตยแก่นักเรียนบังเกิดความสำเร็จ ครูทุกคนควรเป็นผู้ตระหนักในคุณค่าของประชาธิปไตย มีค่านิยมที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย ในการจัดกิจกรรม จึงจะเป็นการถ่ายทอดคุณลักษณะของพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจากความปรารถนาของครูอย่างจริงจัง

2) ในการสอนทุกวิชาควรปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่เยาวชน

3) ครูทุกคนควรร่วมมือกันพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยแก่นักเรียน ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การรู้จักแสวงหาความรู้ วิธีการอยู่ร่วมกับคนอื่น ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตยจากประสบการณ์ตรง

4) การเรียนการสอนควรเน้นเรื่องการเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ให้มาก ในขณะเดียวกัน อนงค์ศิริ วิชาลัย (2525 : 95) ได้ศึกษา การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองและการประชุม โรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้มีการอบรมหน้าเสาธงตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน การประชุมทุก ๆ สัปดาห์โดยครูจัดเวรผลัดเปลี่ยนกันอบรม การพบปะนักเรียนก่อนเริ่มเรียนและก่อนกลับบ้านของครูประจำชั้น บางโรงเรียนจัดตั้งสรวัดรนักเรียนเพื่อดูแลความเรียบร้อยในโรงเรียน การจัดตั้งสภานักเรียนมีคณะกรรมการนักเรียนปกครองกันเอง ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในด้านงบประมาณที่ใช้ดำเนินการ โรงเรียนขาดอุปกรณ์ และสถานที่จัดกิจกรรม ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ

ส่วนงานวิจัยของ จวงจันท์ พวงจันท์แดง (2526 : 67 - 73) เรื่อง ภาวะผู้นำของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียนชั้นประถม

ศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย สังกัดเทศบาล และโรงเรียนราษฎร์ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่โรงเรียนประสบในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน คือ การใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมหน้าเสาธง จึงมอบให้คณะกรรมการนักเรียนพิจารณาดัดสลับแทนการร่วมพิจารณาหน้าเสาธง บางโรงเรียนขาดความศรัทธาในตัวประธานของนักเรียน ผู้วิจัยเสนอแนะบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร ควรให้ความรู้แก่ครู นักเรียน สนับสนุน ตลอดจนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย และเป็นการประหยัดเวลาในการจัดกิจกรรม โดยการมอบหมายคณะกรรมการนักเรียน และให้นักเรียนได้เลือกประธานนักเรียนด้วยวิธีการประชาธิปไตย

2) ข้อเสนอแนะสำหรับครู ควรพัฒนานักเรียนให้รู้หลักการแห่งการเป็นผู้นำ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การประนีประนอม ความรับผิดชอบ การสื่อความหมาย ความอดทน ฝึกให้ทำงานร่วมกัน ฝึกคิดและปฏิบัติจริง เป็นผู้นำและเป็นผู้ตาม ตลอดจนเปิดโอกาสให้เลือกหัวหน้ากลุ่มเอง และครูควรประเมินผลการจัดกิจกรรมและพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ

นอกจากนั้น วิไลรัตน์ ยิ้มแจ้ง (2527 : 80) ได้ศึกษาการนำเสนอรูปแบบการจัดสถานนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบท เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดสถานนักเรียนที่เหมาะสมโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12 จำนวนทั้งสิ้น 336 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยนำเสนอเป็นเครื่องมือ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่คาดว่าจะพบเมื่อมีการจัดสถานนักเรียนตามรูปแบบที่ผู้วิจัยเสนอ ได้แก่ การขาดบุคลากรที่มีความรู้เรื่องสถานนักเรียนและไม่เห็นประโยชน์จากการจัดสถานนักเรียน สถานที่คับแคบ งบประมาณไม่เพียงพอ นอกจากนั้นอำนาจสั่งการอยู่ที่ผู้บริหารเพียงคนเดียว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมใด ๆ ไม่สามารถสั่งการได้ และได้เสนอแนะแนวทางแก้ไข โดยให้มีการจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ เช่น จัดฉายภาพยนตร์ ภาพนิ่งหรือนิทรรศการเกี่ยวกับกิจกรรมสถานนักเรียน ตลอดจนชี้แจงให้ทราบถึงประโยชน์ที่จะได้รับการจัดกิจกรรมสถานนักเรียนแก่บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นำคณะครูและนักเรียนไปดูงานโรงเรียนประถมศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการจัดสถานนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพล จิตต์อำไพ (2527 : ฉ, 110-190) เรื่อง “รูปแบบของกิจกรรมโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมดีเด่น” โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ประชากรจากโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ 83 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1) หลักการสำคัญที่ทำให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยดีเด่น เพราะครูเข้าใจหลักการประชาธิปไตย อดทนในการฝึกนักเรียนให้มีวินัยความรับผิดชอบ

2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน จัดได้ในโรงเรียนทุกขนาด แต่แตกต่างกันในรูปแบบในการจัดบางลักษณะของกิจกรรมเท่านั้น

3) ลักษณะการบริหารกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการดำเนินงาน เพราะก่อนที่ครูจะสามารถฝึกให้นักเรียนมีวิถึญาณประชาธิปไตย ลักษณะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูจะต้องเป็นประชาธิปไตยเสียก่อน

4) ลักษณะของการจัดกิจกรรมมี 4 แบบ คือ

- 4.1) กิจกรรมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย
- 4.2) กิจกรรมนักเรียนด้านการปกครองโดยใช้สถานนักเรียน
- 4.3) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย
- 4.4) กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียน เป็นกิจกรรมที่ควรจัดเพื่อฝึกฝนให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม สามารถช่วยครูจัดกิจกรรมได้ทุกกิจกรรม เป็นการลดภาระของครู และสามารถทำให้โรงเรียนจัดกิจกรรมดีเด่นได้โดยง่าย

ในปี พ.ศ. 2534 ถึง ทศน์แก้ว (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเพชรบุรี กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา และครูผู้สอนที่ได้รับมอบหมายหรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม จำนวน 248 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) กิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ที่จัดมากที่สุด คือ กิจกรรมวันสำคัญ รองลงมาคือกิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน และการใช้กระบวนการกลุ่ม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ส่วนกิจกรรมที่โรงเรียนจัดน้อยที่สุดคือกิจกรรมชุมนุมต่าง ๆ

2) ในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า วิธีดำเนินการที่โรงเรียนส่วนมากใช้ คือ การแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม และการให้กลุ่มร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงาน

3) ปัญหาที่พบในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา อยู่ในระดับน้อยและน้อยที่สุดทุกเรื่อง

สำหรับ ชูศักดิ์ แสนปัญญา (2534 : 76-79) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดอุดรธานี” ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แผนการสอนใช้กิจกรรมกลุ่ม จำนวน 12 แผน แบบวัดความเป็นผู้นำ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการสอน พบว่า หลังการทดลองนักเรียนมีพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยสูงกว่าก่อนทดลอง และพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยที่นักเรียนปฏิบัติมากที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็น รองลงมาคือ การให้ข้อเสนอแนะในการทำงาน การปรึกษาเพื่อวางแผน การควบคุมสถานการณ์และการใช้มติกลุ่ม และกิจกรรมกลุ่มมีผลทำให้ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนสูงขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา มีความสอดคล้องกันในส่วนที่จะช่วยให้นักเรียนได้มีการฝึกฝนการเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี โดยเฉพาะการพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาให้รู้จักประสานประโยชน์ ถือประโยชน์ส่วนรวมรู้จักร่วมมือกันทำงานรับผิดชอบในหน้าที่การงาน เคารพซึ่งกันและกัน การมีความรักความสามัคคีในหมู่พวก เป็นรากฐานวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญให้นักเรียนเกิดคุณธรรม 3 ประการ ได้แก่ คารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม และเป็นหนทางที่ทำให้เป็นพลเมืองที่ดีมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี สามารถช่วยสร้างเสริมสังคมให้เป็นสังคมประชาธิปไตยและเป็นการพัฒนาคนอันเป็นหนทางที่นำไปสู่การสร้างสรรคและการพัฒนาชนบทให้มีคุณภาพชีวิตทั้งด้านจิตใจและกายภาพ

9. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย

ระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียน ของครูประถมศึกษา จัดว่าเป็นประสิทธิภาพการทำงานของครูซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือองค์ประกอบหลายอย่าง ดังที่ ไพสิฐุ พรหมรักษา (2529 : 31) กล่าวไว้ว่า ที่ว่าครูเป็นบุคลากรในโรงเรียนที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนให้ไปสู่จุดหมายได้ ซึ่งครูเหล่านี้ต้องมีลักษณะหรือความสำคัญพิเศษอยู่กับตัวเองอย่างมากมาย ผู้วิจัยได้รวบรวมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของครู ดังนี้

9.1 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการสื่อสารระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งบุคลิกภาพและความสามารถของครูผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังที่ อูทท์ พิมพีโจชน (2526 : 5) กล่าวไว้ว่า คำว่า “ครู” มีคำนิยาม หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์ แต่ความจริงแล้ว “ครู” มีความหมายเกินกว่านี้มากนัก คือ เป็นทั้งปวงชนบุคคลแม่พิมพ์ของชาติและเป็นผู้ซึ่งต้องประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และ ชาลวีย์ อินทรประวัตติ (2523 : 33 - 34) กล่าวว่า ครูที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1) มีลักษณะส่วนตัวดี นักเรียนจะเรียนรู้ได้ดี ถ้าเขามีความพึงพอใจตัวครูผู้สอน ดังนั้น ครูควรจะมีบุคลิกภาพของการเป็นครูพอสมควร อาทิ แต่งกายเหมาะสม มีความสุภาพ อ่อนโยน มีความเมตตากรุณา มีความกระตือรือร้น มีลักษณะเป็นผู้นำ มีอารมณ์ขัน มีศรัทธาและความภูมิใจในความเป็นครูของตน

2) มีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวาง คนเป็นครูไม่ควรเป็นคนที่มีความรู้แต่ในเรื่องเนื้อหาวิชาที่ตนเองสอนเท่านั้น แต่จะต้องมีความรู้หลายด้าน เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ปรัชญา ภาษาศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

3) มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน หากครูไม่มีความรู้ในเรื่องเนื้อหาวิชาที่สอนแล้ว จะไปทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่สอนได้อย่างไร

4) มีความสามารถในการสอน มีครูเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่มีความรู้ความสามารถในวิชาที่จะสอนเป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถจะสอนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ได้

นอกจากนั้น พระราชวรมุนี (2527 : 61- 62) ได้กล่าวถึงองค์คุณ 7 ประการของครู ซึ่งตรงกับคติของพุทธศาสนา ดังนี้ คือ

1) ปิโย น่ารัก คือ สร้างความรู้สึกสบายใจ ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าใกล้ เพื่อปรึกษาหารือ

2) ครู นำเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้

3) ภาวนียो นำเจริญใจ คือ เป็นผู้ทรงความรู้ภูมิปัญญาที่แท้จริง ทั้งเป็นผู้อบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง นำเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอยอ้างและจำลึกถึงด้วยความภูมิใจ

4) วัตถุประสงค์ รู้จักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5) วจนักขโมย ทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมจะรับฟังคำปรึกษา คำซักถามอยู่เสมอ ไม่เบื่อบ่อย

6) คัมภีร์บุญจะ กะถิง กัตตา สามารถชี้แจง อธิบายเรื่องที่ยาก ๆ ลึกซึ้งให้เข้าใจได้

โดยง่าย

7) ใน จัฏฐานเน นิโยชะเย ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย รู้จักแนะนำในทางที่ถูกที่ควร

8) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความเป็นประชาธิปไตย สร้างความสามัคคีในหมู่คณะและต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง

9) สร้างและพัฒนามาตรฐานชีวิตของตนและครอบครัว

10) มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองทั้งทางด้านวิชาการและความประพฤติ บุคลิกภาพ

ศีลธรรม วัฒนธรรม และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีสมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นครู

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของครูที่ดี เป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครูที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นการพัฒนาให้นักเรียนให้เกิดพฤติกรรมความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยคาดว่า ครูประถมศึกษาที่มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนประถมศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้นำคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาใช้เป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

9.2 ประสบการณ์ทำงาน

ประสบการณ์ทำงานเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ในการสรรหาบุคคลเข้าสู่ตำแหน่ง การแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งสูงขึ้น ตลอดจนการแข่งขันหรือการสอบคัดเลือก ก็มักกำหนดคุณสมบัติเกี่ยวกับประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ หรือดำรงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องเป็นเวลานานเท่าใด ประสบการณ์ทำงานจึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษาวิจัยว่ามีผลต่อระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยหรือไม่

โดยหลักการทั่วไปแล้ว ไม่ว่าจะป็นงานใด ๆ ก็ตาม คนที่มีประสบการณ์ทำงานนั้น ๆ ย่อมจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าคนที่ไม่มีประสบการณ์ดี ๆ หรือไม่ประสบการณ์ ดังที่ วิฑิต วิธานวิบูล (2535 : 38) ได้กล่าวไว้ว่า วงจรชีวิตของบุคลากรในองค์กรต่าง ๆ นั้นสามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

บุคลากรในระยะเริ่มแรก เป็นขั้นเริ่มต้นในการเข้าทำงานในองค์กรจนกระทั่งมีระยะเวลาการทำงาน 5 ปี บุคลากรในระยะนี้จะอยู่ในช่วงระยะการเรียนรู้และค่อย ๆ เข้าใจการทำงานในองค์กรแล้วค่อย ๆ พัฒนารูปแบบในการทำงานของตน

บุคลากรในระยะหลัง เป็นช่วงที่อยู่ในขั้นอิมิตัว ซึ่งมีระยะเวลาการทำงาน 6 ปีขึ้นไป เป็นระยะที่มีประสบการณ์และทักษะต่าง ๆ อย่างพร้อมมูล แต่มักเผชิญกับปัญหาในการเจริญก้าวหน้าต่อไปเหมือนการเดินทางที่ลื่นสุด ถ้าสามารถจัดการภายในองค์กรได้อย่างเหมาะสม โอกาสในการเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้นก็จะทำให้วงจรชีวิตมีชีวิตชีวา มีพลังชีวิตและสามารถแสดงศักยภาพภายในออกมาได้อย่างเต็มที่

จากงานวิจัยของ สุจิตร์ โนคำ (2527 : 50 - 51) ศึกษาการปฏิบัติงานของครูวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ครูวิชาการของโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการทำงานตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป และครูที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีจะปฏิบัติงานได้ดีมากกว่าครูวิชาการที่มีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า 5 ปี และมีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประสบการณ์ในการทำงานมีแนวโน้มในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงบวก ส่วน วิชากร บัวหอม (2531 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสมรรถภาพในการบริหารโรงเรียน ของผู้บริหารโรงเรียนเทศบาล ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีทัศนะต่อสมรรถภาพการบริหารงานโรงเรียนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน นอกจากนี้ ประพัฒน์ ศรีสุข (2534 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจปัญหาและความต้องการของครูระดับประถมศึกษา เขตการศึกษา 7 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ครูที่ประสบการณ์การสอนต่างกันมีปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยคาดว่า ครูประถมศึกษาที่มีประสบการณ์ทำงานแตกต่างกันจะมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนประถมศึกษาแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้นำประสบการณ์ทำงานมาใช้เป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

9.3 ขนาดโรงเรียน

โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ย่อมมีบุคลากรมากกว่าโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก รวมทั้งอาคารสถานที่ และอุปกรณ์การสอนที่มีพร้อมกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้ครูประถมศึกษาโรงเรียนขนาดใหญ่มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากกว่าครูประถมศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

จากงานวิจัยของ ฉวีวรรณ กฤษสินชัย (2528 : 128-133) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูตามการรับรู้ของตนเองในการเสริมสร้างค่านิยมและบุคลิกภาพให้นักเรียนประถมศึกษาเขตการศึกษา 6 พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของครูโรงเรียนขนาดเล็กแตกต่างจากครูโรงเรียนขนาดใหญ่ และ จ้างนงค์ หนูเพชร (2536 : 69) ศึกษาการบริหารงานโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ครู อาจารย์ที่เป็นหัวหน้าโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียนที่แตกต่างกันตามขนาดโรงเรียนมีทัศนคติต่อการบริหารงานโครงการประชาธิปไตยในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนจะมีผลต่อการปฏิบัติงานของครูด้วย นอกจากนี้ จรุงญ ดอกบัวแก้ว (2538 : 117-118) ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของครูพลศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 3 ใน 6 ลักษณะ คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านคุณธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความรับผิดชอบต่อนักเรียน และด้านการปฏิบัติหน้าที่พิเศษต่าง ๆ ตามทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร ครู และครูพลศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 3 โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหาร ครู และครูพลศึกษาที่อยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูพลศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยคาดว่า ครูประถมศึกษาที่มีปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนประถมศึกษาแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้นำขนาดโรงเรียนมาใช้เป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

9.4 ระดับชั้นที่สอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยให้นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา จะต้องจัดในทุกระดับชั้น แต่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชั้นต่ำ ๆ เช่น ประถมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 อาจจะเปลี่ยนแปลงน้อยกว่านักเรียนในชั้นสูงขึ้น ซึ่งจะมีผลต่อระดับการจัดกิจกรรมของครูผู้สอนด้วย

ลาวัญญ์ รักไทยดี (2529 : 65-67) ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของตนเอง” โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ครูผู้สอนในชั้นประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ครูประถมศึกษามีการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ในระดับปานกลาง
- 2) เมื่อพิจารณาแยกในแต่ละคุณลักษณะของวิถีชีวิตประชาธิปไตยแล้ว พบว่า

2.1) ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนด้านคุณธรรมในระดับมาก เช่น การสอนให้เคารพและปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ และระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของโรงเรียน การฝึกให้รู้จักระเบียบวินัยรวมทั้งการเคารพ และปฏิบัติตามกฎหมายเบื้องต้น การสอนให้ทำความเคารพเมื่อได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี

2.2) ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียน ด้านสามัคคีธรรม ในระดับปานกลาง เช่น กิจกรรมทำความสะอาด การทำงานโดยมีส่วนร่วม การฝึกความรับผิดชอบในหน้าที่ และผลประโยชน์ของตนเอง ที่ปฏิบัติได้น้อยคือการสนับสนุนให้นักเรียนทำหนังสือพิมพ์ประจำห้องเรียน หนังสือพิมพ์ภายในโรงเรียน

2.3) ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียน ด้านปัญญาธรรม ในระดับปานกลาง เช่น การแนะนำนักเรียนดูข่าวทางโทรทัศน์เพื่อเสริมความรู้รอบตัว การสอนให้รู้ถึงความสำคัญของการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การสอนให้เข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย กิจกรรมที่ครูปฏิบัติในระดับน้อย ได้แก่ การจัดกิจกรรมคัดเลือกบุคคลดีเด่นภายในโรงเรียน ส่วนการพานักเรียนเข้าชมรัฐสภาและรับฟังการอภิปรายครูไม่เคยจัดกิจกรรมนี้เลย

3) เมื่อแยกตามระดับชั้น พบว่า ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ด้านคุณธรรมอยู่ในระดับมาก ด้านสามัคคีธรรมในระดับปานกลาง ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 และ 5 - 6 ปฏิบัติกิจกรรมด้านคุณธรรม และสามัคคีธรรมในระดับมาก ด้านปัญญาธรรมในระดับปานกลาง

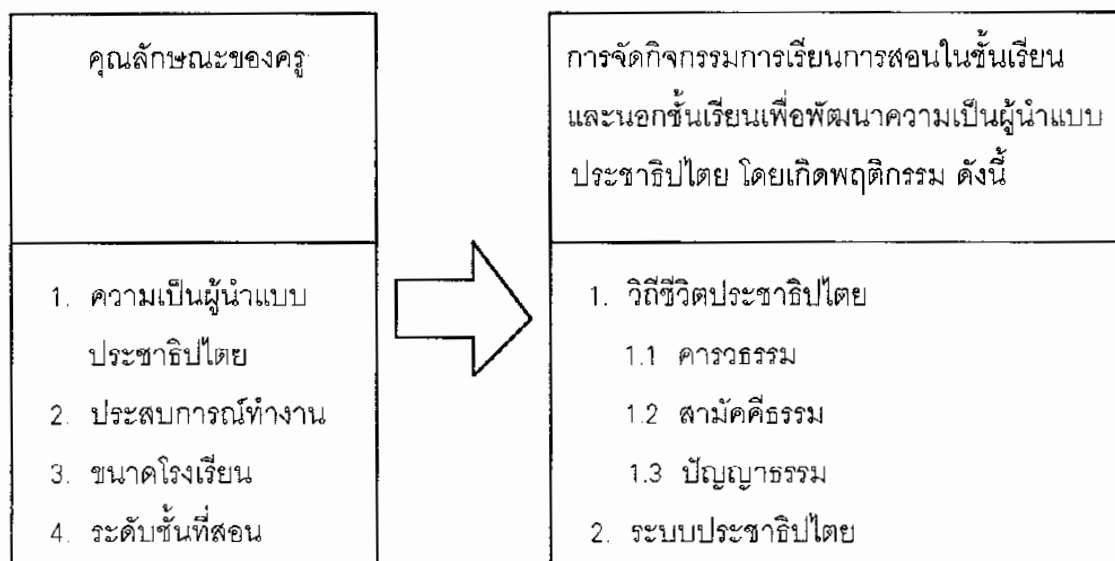
ส่วน ราชวี แอ่วม (2531 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษาและครูผู้สอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า โดยส่วนรวมแล้ว ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 ได้ปฏิบัติบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการเตรียมการจัดกิจกรรมด้านการดำเนินการจัดกิจกรรม และด้านการประเมินผลการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับที่น่าพอใจ คือได้ปฏิบัติบทบาทอยู่ในระดับ “ปฏิบัติเกือบเป็นประจำ” ในทุกด้าน ยกเว้นครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้ปฏิบัติบทบาทในการฝึกฝนนักเรียนให้มีวิถีชีวิตประชาธิปไตยด้านคุณธรรมอยู่ในระดับ “ปฏิบัติเป็นประจำ”

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยคาดว่า ครูประถมศึกษาในระดับชั้นที่แตกต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนประถมศึกษาแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้นำระดับชั้นมาใช้เป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า คุณลักษณะของครูหลายประการที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเฉพาะคุณลักษณะของครูด้านความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ประสบการณ์ทำงาน ขนาดโรงเรียน และระดับชั้นที่สอน ที่คาดว่าจะมีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งในชั้นเรียน และนอกชั้นเรียน ให้เกิดพฤติกรรมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ในด้านคารวธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม และเข้าใจการทำงานในระบบประชาธิปไตย เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา

วัตถุประสงค์

การศึกษาวิจัยการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ผู้วิจัย ตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ซึ่งแตกต่างกันด้านความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ประสบการณ์ทำงาน ขนาดโรงเรียน และระดับชั้นที่สอน
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา

สมมติฐาน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ครูประถมศึกษาที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนแตกต่างกัน
2. ครูประถมศึกษาที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนแตกต่างกัน
3. ครูประถมศึกษาที่ปฏิบัติงานในขนาดโรงเรียนต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียนแตกต่างกัน

4. ครูประถมศึกษาที่มีระดับชั้นที่สอนต่างกัน จะมีระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนแตกต่างกัน

ความสำคัญและประโยชน์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งความสำคัญและประโยชน์เป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้

- 1.1 ทำให้ทราบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา
- 1.2 ทำให้ทราบผลของการเปรียบเทียบระดับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ที่แตกต่างกันด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย, ประสบการณ์ทำงาน, ขนาดโรงเรียน และระดับชั้นที่สอน
- 1.3 ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตยให้แก่ นักเรียนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา

2. ด้านการนำไปใช้

นำเสนอผลการวิจัยต่อหน่วยงานทางการศึกษาในสังกัด สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดยะลา ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา อันอาจนำไปสู่

- 2.1 การวางนโยบายและแผนงานส่งเสริมการพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้กับ นักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 2.2 การส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้กับนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.3 การปรับปรุง พัฒนาการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จากการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็น ผู้นำแบบประชาธิปไตยให้กับนักเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ตามทัศนะของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ภายใต้ขอบเขตและเนื้อหาสาระของการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมวิถีชีวิตประชาธิปไตย ครอบคลุมการเรียนการสอนในห้องเรียนและการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างทักษะในระบบประชาธิปไตย จากกิจกรรมนอกห้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 97 - 99) ดังนี้

- 1.1 กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน
- 1.2 กิจกรรมการสอนข่าวและเหตุการณ์
- 1.3 กิจกรรมห้องสมุด
- 1.4 กิจกรรมการจัดนิทรรศการ
- 1.5 กิจกรรมประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างเสริมระบบประชาธิปไตย
- 1.6 กิจกรรมวันสำคัญ
- 1.7 กิจกรรมการแข่งขันกีฬา
- 1.8 กิจกรรมทำความสะอาดสถานที่
- 1.9 กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรม
- 1.10 กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ประจำปีการศึกษา 2538 จำนวน 2,285 คน สุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 340 คน

3. ตัวแปร (Variables)

- 3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ ครูประถมศึกษาที่มีคุณลักษณะ
 - 3.1.1 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 3.1.1.1 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาก
- 3.1.1.2 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยปานกลาง
- 3.1.1.3 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยน้อย
- 3.1.2 ประสบการณ์ทำงาน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ
 - 3.1.2.1 ต่ำกว่า 10 ปี
 - 3.1.2.2 10 ปีขึ้นไป
- 3.1.3 ขนาดโรงเรียน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ
 - 3.1.3.1 โรงเรียนที่มีจำนวนห้องเรียน ต่ำกว่า 12 ห้องเรียน
 - 3.1.3.2 โรงเรียนที่มีจำนวนห้องเรียน 12 ห้องเรียนขึ้นไป
- 3.1.4 ระดับชั้นที่สอน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ
 - 3.1.4.1 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2
 - 3.1.4.2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4
 - 3.1.4.3 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6

3.2 ตัวแปรตาม (dependent Variable) ได้แก่

การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยให้นักเรียน ประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้ คือ

- 3.2.1 วิธีชีวิตประชาธิปไตย ได้แก่
 - 3.2.1.1 คารวธรรม
 - 3.2.1.2 สามัคคีธรรม
 - 3.2.1.3 ปัญญาธรรม
- 3.2.2 ระบบประชาธิปไตย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **การจัดกิจกรรม** หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนและกิจกรรมนอกชั้นเรียน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม หลังจากนั้นให้นักเรียนผ่านขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนแล้ว สิ่งที่ควรเกิดขึ้นในตัวเด็ก ได้แก่

- ความรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้
- พฤติกรรมประชาธิปไตยและบทบาทกระบวนการประชาธิปไตย

2. พฤติกรรมประชาธิปไตย หมายถึง พฤติกรรมที่ประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้

2.1 วิธีชีวิตประชาธิปไตย เป็นการสร้างให้นักเรียนมีพฤติกรรมต่อไปนี้

2.1.1 มีความรอบรู้ ได้แก่

- 2.1.1.1 แสดงการเคารพในสถาบันที่สำคัญของประเทศ เช่น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 2.1.1.2 แสดงการเคารพซึ่งกันและกันทางร่างกาย
- 2.1.1.3 แสดงการเคารพกันทางวาจา
- 2.1.1.4 แสดงการเคารพในสิทธิของผู้อื่น
- 2.1.1.5 แสดงการเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น
- 2.1.1.6 แสดงการเคารพในกฎ ระเบียบของสังคมและกฎหมายของประเทศ
- 2.1.1.7 แสดงการใช้สิทธิและเสรีภาพในขอบเขต

2.1.2 มีสามัคคีธรรม ได้แก่

- 2.1.2.1 ร่วมกันทำงาน ทั้งกายและใจ
- 2.1.2.2 มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะ
- 2.1.2.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
- 2.1.2.4 รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม

2.1.3 มีปัญญาธรรม ได้แก่

- 2.1.3.1 การใช้ปัญญา ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ
- 2.1.3.2 ร่วมกันแก้ปัญหาโดยร่วมกันคิด ใช้เหตุผล
- 2.1.3.3 ใช้วิธีการทางปัญญา ในการโต้เถียงหรือหาข้อยุติต่าง ๆ

2.2 ระบบประชาธิปไตย หมายถึง การสร้างเสริมให้นักเรียนมีความรู้ และทักษะในระบบประชาธิปไตย ได้แก่ การฝึกให้นักเรียนรวมตัวเลือกผู้แทนไปปฏิบัติงานเพื่อหมู่คณะ นักเรียนมีความรู้และทักษะในการดำเนินงานในวิถีทางประชาธิปไตย ในรูปแบบหรือกระบวนการทำงาน โดยใช้กระบวนการกลุ่มในการวางแผนการทำงานร่วมกัน ทำงานร่วมกัน ประเมินผลและรับผลแห่งการทำงานร่วมกัน

พฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนสามารถวัดได้โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เพื่อวัดเจตคติ และความรู้ ใช้แบบสังเกต เพื่อสังเกตพฤติกรรมประชาธิปไตย

3. การสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การสอนที่ให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม มีการแบ่งกลุ่มย่อยประมาณ 5 - 8 คน หรือตามความเหมาะสมกับจำนวนนักเรียน เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันในการวางแผนการทำงาน การแสดงความคิดเห็น ช่วยกันคิดแก้ปัญหา หาข้อสรุป เพื่อให้งานของกลุ่มบรรลุผลสำเร็จ และให้สมาชิกร่วมกันประเมินผลการทำงานของตน
4. ความเป็นผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นความสามารถให้คำปรึกษาแนะนำและนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามในทางที่ถูกต้อง ได้แก่ ความฉลาดรอบคอบ ความสามารถในการชักจูงผู้อื่นให้คล้อยตาม ความกล้าแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ ความเชื่อมั่นและความรอบรู้
5. ครูประถมศึกษา หมายถึง ครูประถมศึกษาที่ทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปีการศึกษา 2538
6. ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย หมายถึง ลักษณะที่ผู้นำให้โอกาสแก่สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็น นโยบายและการตัดสินใจใด ๆ เกิดจากการปรึกษาหารือกันภายในกลุ่ม ทุกคนเต็มใจทำงานด้วยความพึงพอใจ โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมีความภาคภูมิใจผลงานหรือความสำเร็จร่วมกัน แบ่งลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของครูออกเป็น 3 กลุ่ม คือ
 - มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาก
 - มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยปานกลาง
 - มีลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยน้อย
7. ประสบการณ์ทำงาน หมายถึง ระยะเวลาการทำงานของครู ตั้งแต่เริ่มเป็นครูจนถึงปีการศึกษา 2538 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ
 - ประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า 10 ปี
 - ประสบการณ์ทำงาน 10 ปีขึ้นไป
8. ขนาดโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนที่แบ่งขนาดโดยใช้เกณฑ์จำนวนห้องเรียน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม
 - โรงเรียนที่มีจำนวนห้องเรียน ต่ำกว่า 12 ห้องเรียน
 - โรงเรียนที่มีจำนวนห้องเรียน 12 ห้องเรียนขึ้นไป

9. ระดับชั้นที่สอน หมายถึง ระดับชั้นเรียนที่ครูปฏิบัติการสอนเป็นประจำหรือเป็นส่วนใหญ่
แบ่งเป็น 3 กลุ่ม

- ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2
- ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4
- ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6